

הרב אהרן דרשביץ

בהוקרה מעומקא דליבא למורי ורבי הגאון הרב ר' יעקב כ"ץ שהדריכני והינחני מתוך נעימות ומתיקות לאהבת תורה ויראת שמים וזיכני לשבת עד היום באהלה של תורה

בדין בורר בשבת – ברור שיטות הראשונים

חלק מהדברים המובאים לקמן הם ע"פ מה ששמעתי בשעורים בכולל ממו"ר ראש הכולל הגאון הרב יעקב כ"ץ שליט"א.

ברייתא שבת עד, א – "היו לפניו מיני אוכלין, בורר ואוכל, בורר ומנית, ולא יברור, ואם בירר – חייב חטאת".

הגמ' מביאה ה' אמוראים שנחלקו בהבנת הברייתא –

א. עולא – לבו ביום – מותר לברור. למחר – חייב חטאת

ב. רב חסדא – פחות מכשיעור (גרוגרת) – מותר לברור. כשיעור – חייב חטאת.

ג. רב יוסף – ביד – מותר לברור. בקנון ובתמחוי – פטור אבל אסור. בנפה ובכברה – חייב חטאת.

ד. רב המנונא – אוכל מפסולת – מותר לברור. פסולת מאוכל – חייב חטאת.

ה. אביי – לאלתר – מותר לברור. לבו ביום – חייב חטאת.

לסכום – **לעולא ולאביי** – החילוק בעניני בורר מתי אסור או מותר, נקבע על-פי הזמן, **לעולא** – לשבת או לאחר השבת, **לאביי** – לאלתר או לאחר זמן.

לרב חסדא – החילוק הוא **בשיעור**, כמה אוכל יתוקן ע"י הברירה, כגרוגרת או פחות ממנה.

לרב יוסף – החילוק הוא במה נעשית הברירה, ביד או בכלים.

לרב המנונא – צורת הברירה קובעת, מה מוציאים ממה.

להלכה – נפסק כאביי, ונשאלת השאלה – מה אביי סובר לענין חילוקי הדינים של האמוראים האחרים, האם מסכים לדעתם או שחולק עליהם והנפקא מינה מכך להלכה.

בעיקר נדון מה אביי סובר ביחס: **א.** לדברי רב יוסף בחילוק שבין

ברירה ביד לברירה בכלים. **ב.** ולדברי רב המנונא בחילוק שבין ברירת אוכל מתוך פסולת (אמ"פ), לברירת פסולת מתוך אוכל (פמ"א).

בענין זה נחלקו הראשונים:

קבוצה א' של ראשונים – היסוד המנחה אותם הוא אם הברירה היא **כדרך הברירה הרגילה**, או **כדרך שנוי** – אלא דנח' הראשונים בקב' זאת בהבנת המושג **דרך שנוי** וההשלכות להלכה.

קבוצה ב' של ראשונים – היסוד המנחה אותם אם הברירה היא **בדרך אכילה** או לא, ואף בענין זה נח' הראשונים בהבנת המושג **דרך אכילה** וההשלכות להלכה.

א) שיטת רש"י – **א.** לפי התוס' והר"ן ועל פי האגלי טל – **1. רש"י** (שם ד"ה "והתניא") – רב אשי שחילק בין קנון ותמחוי לבין נפה וכברה (נו"כ), התייחס לברייתא (דלעיל) ע"פ אוקמ' אביי, וא"כ הברייתא מיירי בנפה ובכברה, משמע דלהלכה כאביי – לאלתר מותר אפי' בנו"כ ורק לאחר זמן חייב חטאת, דיוק זה בדעת רש"י מובא **בתוס'** (שם ד"ה "והתניא") **ובר"ן** (שם דף לב, א ד"ה "והיו לפניו").

2. מתוך שהגמ' נקטה דבקנון ובתמחוי פטור אבל אסור, ועל כרחך דמיירי לאחר זמן, דהרי **לרש"י: לאלתר** – אף בנו"כ מותר, ומכאן ראייה דהא דאסור מדרבנן ולאחר זמן – הנ"מ בקנון ובתמחוי, אך ביד – מותר אף לאחר זמן.

3. רש"י (שם עג, א ד"ה "הבורר") – דבורר "פסולת בידיו" – משמע דברירת פמ"א אסורה אפי' ביד, וכן **ברש"י** (שם עד, א ד"ה "ושדא") – דהא דרב ביבי פיזר הפירות לפני התלמידים ולא בירר – דשמא רב ביבי ס"ל דאף אמ"פ אסור, ואם נאמר שפסולת מאוכל מהני לאלתר, מה היה חששו של רב ביבי, אלא ע"כ, דפסולת מאוכל לא מהני אפי' ביד ולאלתר [2] ההוכחות האחרונות הובאו בספר אג"ט מלאכת בורר סעי' א' ס"ק ט']

לסכום – רש"י מחלק באופן קוטבי בין ברירת אמ"פ לברירת פמ"א.

א. 1. בברירת אוכל מפסולת ולאלתר – מותר בכל גונא ואפי' בנו"כ.
2. בברירת אמ"פ ולאחר זמן – ביד מותר, בקנין ובתמחוי – פטור אבל אסור, בנו"כ – חייב חטאת.

ב. בברירת פסולת מאוכל – חייב בכל גונא ואפי' ביד ולאלתר.

ולפי"ז – אביי מסכים לדעת רב המנונא בחילוק שבין אמ"פ לפמ"א, אך הוא חולק על דברי רב יוסף בחילוק שבין ברירה ביד לברירה בכלים, דהרי לרש"י – לאלתר מותר אפי' בכלים, אמ"כ נאמר, שרב יוסף העמיד את הברייתא, בברירה לאחר זמן, ולאחר – אף לרב יוסף מותר.

ביסוד דברי רש"י י"ל – א. רש"י (שם ד"ה "אוכלי") – דברירת אמ"פ אין דרך ברירה בכך, כלומר דחשיב **דרך שינוי**.

ב. דאוכל מה שבורר וכעין דברי הרמב"ן לקמן (ועיין באג"ט בענין זה) **ולפי"ז** – דאמנם לרש"י שבת עג, א במשנה – ביד הוא דרך ברירה – עכ"פ לא הוא דרך ברירה גמורה ורק בפמ"א חייב, ואמ"פ **וביד** הוא תרתי לטיבותא וחשיב **שינוי גמור** ולכן מהני אפי' **לאחר זמן** [ועפ"ז מיושבת קושית **המגן אבות** דלפוסקים דחשיב דרך שינוי, דיהיה כשאר לאחר יד דעכ"פ אסור מדרבנן ומדוע מותר לכתחלה, וע"פ הני"ל י"ל – דשאני בנד"ד דבורר דהוי **תרי שינויי** שהוא שנוי גדול ולכן מותר].

אמ"פ, לאלתר ובנו"כ – דאמנם בנו"כ הוא **דרך ברירה** ולא שנוי, עכ"פ, כיון דאיכא **תרתי לטיבותא** – אמ"פ ולאחר, ועוד, שהרי **אוכל מה שבורר** ולכן מהני אפי' בנו"כ, אך **בפמ"א** דהוי **דרך ברירה**, ועוד, שאינו **אוכל מה שבורר** – ולכן חייב אף בדאיכא תרתי לטיבותא – לאלתר וביד.

ב. שיטת רש"י לפי ספר מנורה הטהורה (ה'י' שבת סי' שיי"ט סעי' א' ס"ק א') – דרב אשי שחילק בין קנון ותמחוי לבין נו"כ, לא התייחס לחילוקו של אביי, בין לאלתר, לבין לאחר זמן, אלא לחילוקו של רב יוסף, בין ברירה ביד דמותר, לברירה בכלים דאסור, **ולפי"ז** – לאלתר – מהני רק באמ"פ וביד, אך לאחר זמן ואפי' אמ"פ וביד, וכן בנו"כ ולאחר – חייב.

ולפי"ז – אביי לא חולק על האמוראים האחרים ומסכים לחילוקי הדינים שלהם ועיין לקמן דזוהי אף **שיטת הר"ח**.

ג. אפשרות נוספת בשיטת רש"י – לפי האוקמ' דלעיל של התוס' והר"ן, דרב אשי התייחס בחילוקו, בין נו"כ לקנין ותמחוי, לאוקמ' הברייתא ע"פ אביי, אך אין לדייק מרש"י את הדברים הנוספים המובאים בשמו של האג"ט דאפשר לדחותם (ואכמ"ל).

ולפי"ז – **לאלתר** – מותר בכל גונא, בין בברירת אמ"פ ובין בברירת פמ"א, ובין בברירה בכלים ואפי' בנו"כ.

לאחר זמן – ביד ובנו"כ – חייב חטאת, בקנון ובתמחוי – פטור אבל אסור. כלומר, דברירה ביד ולאחר זמן, חמורה מברירה בקנון ובתמחוי לאחר זמן, **ולכאוי"ל** – דשאני קנון ותמחוי דהוי שנוי קצת – דאין דרך לברור בהם, משא"כ ביד דדרך לברור טפי ביד, דרש"י (שבת ע"ג) כתב "הבורר – פסולת בידינו" – משמע דעיקר ברירה היא ביד, והא דלאלתר מותר – דלאלתר לא הוי דרך ברירה [ועיין עוד לקמן בהסבר הרמב"ם ע"פ היסוד הני"ל].

ולפי"ז – אביי חולק על האמוראים האחרים ולא מסכים לחילוקי הדינים שלהם.

ב) שיטת תוס' – 1. **תוס'** [שם ד"ה "היו"] – "וכן פירש ר"ח דאוכל מתוך אוכל שייכא ברירה, שבורר אותו שאינו חפץ לאכול מתוך אותו שחפץ לאכול", משמע – דמעמיד הברייתא הני"ל בברירת פמ"א. וכן **בתוס'** [שם ד"ה "ולא ידענא"] – דהגמ' מספרת שהיו פירות לפני רב ביבי ותלמידיו והוא לא ברר, והגמ' הסתפקה אם לא ברר בגלל בעיה דינית בהל' בורר, או מטעמי נימוס ואירוח.

ובתוס' – דא"א לפרש שהיה ספק אם מותר לברור אמ"פ לאלתר, אלא הדין בגמ' הוא בלאחר זמן, **ולפי"ז** בהמשך הגמ' לענין בורר תורמוסין – דהוי כפמ"א ואסור כי הוא לאחר זמן.

לפי"ז – לאלתר וביד – מותר לברור אפי' פמ"א. לאחר זמן וביד – באמ"פ – מותר, בפמ"א – חייב. דמתוך שהתוס' העמידו הסוגי בגמ' בברירת פמ"א ולאחר זמן, משמע, דבאמ"פ וביד – מהני בכל גונא ואפי' לאחר זמן, וכן כתב **הבאור הלכה** [סי' שיי"ט סעי' ד' ד"ה "מתוך"], אך בספרי **אגלי טל** מסתפק, לענין בורר אמ"פ לאחר זמן, דאולי יהיה חייב בכה"ג [דאע"פ שהתוס' לשיטתם דהקובע הוא **דרך שנוי** או לא וכדלקמן, ולפי"ז לכאוי' הרי ברירת אמ"פ וביד הוי דרך שנוי ומדוע לאחר זמן חייב, ואמנם **לתוס' רי"ד** – לכו ביום – פטור אבל אסור.

וי"ל – בהל' בורר אין תמיד חיוב אם הושגה התוצאה, שהרי אין כאן שינוי מהותי כתוצאה ממלאכת בורר ובנגוד לבשול וכדו'.

ולכן – אם השיג **תוצאת** ברירה, אך לא עשה **מעשה** ברירה – מותר, וא"כ – סברו התוס' ששינוי כזה אף שאינו שינוי גמור, ועוד שהוא **סמוך** לאוכל – עוקר את מעשה הברירה והתוצאה בלבד לא

מחייבת, אך כשבורר לבו ביום ולא לאלתר – כיון שסו"ס הושגה **התוצאה** ונשאר על זה שם **מעשה** בורר – שבייר לאחר זמן ולכן חייב].

2. תוס' [שם ד"ה "בורר"] – דקשה מגמי שבת קלח, א דאמ"פ הוי דרך ברירה, **ומתוצים התוס'** – כשהאוכל מרובה על הפסולת, הוי ברירת הפסולת דרך ברירה, אך כשהפסולת מרובה – הוי ברירת האוכל דרך ברירה ובכה"ג מותר לברור את הפסולת דנחשב כאוכל, ואם ברר את האוכל חייב, וכ"מ **ברמב"ן** (שבת ע"ד) בהסבר דעת תוס', וכ"כ בספר שביתת השבת [מלאכת בורר סע' א' ס"ק ב'] – "דהתוס' לטעמייהו דלדידהו בפסולת מרובה על האוכל מותר לברור הפסולת, ואם בירר האוכל חייב". כלומר, לפי התוס' אין חילוק בין אוכל לפסולת, אלא הכל תלוי בכמות ולפי"ז מגדירים מהו אוכל ומהו פסולת [עיין לקמן בדעת **הטור** דתולה הדבר בגורם **הטרח** ולא בכמות].

ולכאוי קשה – דאם הפסולת מרובה על האוכל יש לפסולת דין מוקצה וכיצד מותר לטלטלו, דבשלמא אם האוכל מרובה, כיון שיש תערובת של אוכל ופסולת אין אף על הפסולת שם של מוקצה אלא שם של אוכל וכנ"ל **בחזו"א** [הל' שבת ס"י מ"ז ס"ק ט"ו] – דבפסולת מועטת אין עליו שם מוקצה דמתבטל.

ואין הכונה שמתבטל בתערובת האוכל, אלא דאוכל המעוכב ע"י מוקצה, מותר להפריש את המוקצה מהאוכל ולא חשיב טלטול המוקצה אלא תקון האוכל, אך בפסולת מרובה, הרי הפסולת היא מוקצה וכנ"ל **בחזו"א** (שם) וכן **בחי' אדם** [הל' שבת כלל ט"ז] ומקורם הוא **מהתוס'** [שבת קמב, ב ד"ה "שאוכל"] וכן **בתוס'** (ביצה יד, ב ד"ה "הבורר").

ולכן י"ל: אפשרות א. התוס' ס"ל, דאף בפסולת מרובה אין עליו שם של מוקצה כל שמעורב באוכל, דכל שהוא לצורך תקון האוכל והוא עדיין בתערובת מותר ואין על זה שם מוקצה [כלומר, הרחבת דעת החזו"א אף למקרה שהפסולת מרובה] **ומהתוס'** [שבת קמב, ב ד"ה "שאוכל"] – אין הוכחה שבפסולת מרובה יש ע"ז שם מוקצה אלא רק שהפסולת לא בטלה לאוכל, והאוכל לא בטל לפסולת.

וכן **מהתוס'** [ביצה יד, כ] ל"ק, די"ל כמ"ש **במהרש"א** (שם) וז"ל "ור"ל דמשמע להו דבפסולת מרובה מודו ב"ה וב"ש **דאינו בורר האוכל אלא הפסולת** דאין זה דרך בורר ועדיפא ליה למפרך משום דבטל מיעוטא, דהשתא ככוליה פסולת וגם פסולת אסור", **ולפי"ז** משמע די ש

הי"ת בדעת התוס' דאף בפסולת מרובה, כל שהאוכל חשוב ולא בטל – מותר להוציא ביד את הפסולת ולא את האוכל ואפי' לאחר זמן, דהרי לפי אוקמי זאת הפסולת נחשב כאוכל ואוכל מותר אפי' לאחר זמן.

אפשרות ב. ולכאוי העיקרית – אה"נ דאף התוס' ס"ל דאם הפסולת מרובה, אסור להוציא את הפסולת משום מוקצה, **והתוס'** [שבת עד ד"ה "בורר"] – מיירי בבי מיני **אוכלין** וכנ"ל בברייתא וז"ל "היו לפניו מיני אוכלין" – משמע שבי המינים הם אוכל, אלא דמה שאינו רוצה לאכול חשיב כפסולת, וא"כ בכה"ג ודאי "דהפסולת" הזה אינו **מִקְצָה**.

[לענין פסולת מרובה על האוכל, נ"ח הראשונים – **לרש"י** [ביצה יד, ב ד"ה "מי איכא"'] **ולרא"ש** (שם סי' כ"ג) – אסור להוציא אפי' את האוכל דבטל האוכל לגבי הפסולת והכל נחשב כמוקצה, **וכ"פ הטור** (ריש סי' ש"ט), והא דלשיטתו מותר להוציא פסולת מתוך אוכל, מיירי כשהפסולת מועט בכמות ואף בטרחה, אך **התוס'** (שבת קמב, ב ד"ה "שאוכלי") וכן **הרמב"ם** [הלי יו"ט פי"ג הלי ט"ז] ס"ל דאף שהפסולת מרובה, לא בטל מעוט האוכל לגביו בגלל חשיבותו ומותר לטלטלו].

ביסוד דברי התוס' – תוס' [שם ד"ה "בורר"] – דברירת אמ"פ, אין דרך ברירה בכך – דהוי **דרך שינוי**.

כלומר, בעקרון, התוס' ס"ל כדעת רש"י, אלא דנח' בבי ענינים.

א. דלרש"י מותר לברור אמ"פ לאלתר אפי' בנו"כ, והרי נוי"כ הוי דרך ברירה ולא שינוי ולכן נזקקנו להעמיד את רש"י אף אליבא דשיטת הרמב"ן דכל שאוכל מה שבורר מהני, **משא"כ לתוס'** – דלא מהני כלל בנו"כ – **דעיקר מלאכת בורר** הוא בנו"כ ולכן לא יועיל שיהיו שנויים נוספים.

ב. לרש"י – לברור פמ"א לאלתר וביד – חייב חטאת דהוי דרך ברירה, משא"כ **לתוס'** – דמותר.

ולכאוי יל"ע – דמדוע לתוס' מותר לברור פמ"א, ומאי שנא מנו"כ דחייב והרי שניהם חשיב דרך ברירה, **ולכאוי י"ל** – דלתוס' יש לחלק בין בורר **בנו"כ** דהוא עיקר מלאכת בורר ובכה"ג לא שייך לחלק בין לאלתר ובין לאח"כ וכדו', משא"כ בבורר **ביד** – דאין עיקר המלאכה ביד ולא חשיב דרך ברירה גמורה ולכן כל שיש **שנוי גמור** מהני ואפי' בפמ"א, ולפי"ז – א. כל שבורר **בידו**. ב. בורר לצורך **שמוש מיידי**. ג. בורר אמ"פ – כל הנ"ל חשיב כדרך שינוי, ובהצטרף בי שנויים מהנ"ל

חשיב כשנוי גדול ומותר, ולכן מהני או בברירת אמ"פ וביד ואפי' לאחר זמן, או בברירת פמ"א ביד ולאחר.

לפי"ז – אביי חולק על רב המנונא וס"ל דאף בפמ"א מותר לאלתר, וא"כ נאמר דהתוס' ס"ל בדעת רב המנונא, דהא דפמ"א דחייב – מיירי לאחר זמן ולא לאלתר, אך אביי מסכים לרב יוסף – בחילוק שבין ברירה ביד לברירה בכלים.

לסכום – לברור **ביד ולאחר** – מותר בכל גונא ואפי' פמ"א. **בשאר כלים ולאחר** – בקנון ובתמחוי – פטור אבל אסור, בנו"כ – חייב. **לאחר זמן** – באמ"פ – מותר או ספק (תלוי בדעות דלעיל).

חיי אדם [כלל ט"ז ס"ע א'] – פוסק כתוס', כאשר הפסולת מרובה, שאסור להוציא את האוכל כיון שדרכו בכך, וכ"ש שאסור להוציא את הפסולת, משום שחשש לרוב הראשונים דאסרו פמ"א בכל גונא, והסברא בחיי אדם – דכיון **שכך הדרך** לברור את המועט – חשיב כמו בנו"כ וחייב. וכך מוכיח החיי אדם מהרמ"א (ס"ע ד') דכתב "ואפי' האוכל מרובה ויש יותר טורח בברירת האוכל, אפי"ה לא יברור לאלתר את הפסולת", בפשטות הרמ"א דלא כתוס', אלא דהחיי אדם מוכיח דמתוך שהרמ"א לא כתב שכאשר הפסולת מרובה, אעפ"כ יברור את האוכל, משמע שחשש לדעת התוס' וא"כ באוכל מועט, לא יברור לא אוכל ולא פסולת [אמנם עיין לקמן דמוכח מהרמ"א דפסק דלא כתוס' ודעימייה].

ג. **שיטת תוס' רי"ד** (ספר המכריע סי' כ"ג).

בבאור מח' האמוראים – **רב יוסף** – הברייתא מיירי בברירת פמ"א.

ולפי"ז – לאלתר וביד דהוא **שנוי גמור** ומותר אפי' פמ"א. בקנון ובתמחוי – דהוא **שנוי קצת** ולכן פטור אבל אסור. בנו"כ – חייב חטאת. **רב המנונא** – הברייתא מיירי **בנו"כ**, אמ"פ – מותר, פמ"א – חייב חטאת.

ולפי"ז – באמ"פ ולאחר – מותר אפי' בנו"כ [אגלי טל (מלאכת בורר ס"ע א' בהג"ה א' על ס"ק ז')] – לתוס' רי"ד מותר אפי' בנו"כ רק כשהפסולת נשאר למעלה והאוכל יורד למטה, אך אם הפסולת למטה – חוזר הדין הרגיל דאפי' לאלתר – חייב חטאת, **דהתוס' רי"ד לשיטתו** דהיורד למטה הוא המתברר, וא"כ אם האוכל יורד למטה, הרי הוא בכלל מלאכת מרקד, אלא דמרקד דהוא **אב מלאכה** דהוא בקמת, ואלו

בורר שהוא בתבואה (וכמו שיטת רש"י ודלא כשיטת הר"ח שבורר ביד ומרקד בכלי) הוא בכלל **תולדה** ואינו בכלל אב מלאכת מרקד ולכן כל דאיכא תרי שנויי – לאלתר ואמ"פ – מותר, אך אם הפסולת למטה והאוכל למעלה – ה"ז בכלל מלאכת **בורר**, ובורר פסולת מתוך אוכל ולכן חייב, משא"כ לפוסקים האחרים – **תוס' ור"ח** – דהנשאר למעלה הוא המתבורר וא"כ כשהאוכל למעלה הוא בכלל מלאכת בורר והרי בורר אוכל מתוך פסולת ובכ"ז, חייב כל שהוא בכלי, וא"כ אין חילוק בבורר בנו"כ בין אמ"פ לפמ"א ובכ"ג – חייב חטאת].

אביי – הברייתא מיירי בפמ"א, הא **דביד** הוי שינוי גמור ומותר לכתחלה, הנ"מ – לבורר **לאלתר**, אך **לאחר זמן** – חייב חטאת, אך באמ"פ ולאחר זמן – פטור אבל אסור.

כלומר, אביי חולק על האמוראים רק בפירוש הברייתא, אך להלכה אין מח' ביניהם.

ביסוד דברי התוס' רי"ד – הדבר הקובע אם הוא דרך ברירה או לא תלוי באם בורר **בשינוי** או לא וכנ"ל בשיטת התוס' דלעיל, ואמנם כך הוא נקט בדבריו לחלק בין **שנוי גמור לשנוי קצת** לדבר שכלל **אינו בשינוי**, אלא דהתוס' רי"ד חולק על התוס' בבי' ענינים – א. לתוס' רי"ד אין כלל היתר בבורר לאחר זמן ואפי' לבורר אמ"פ וביד (ואמנם לפי האג"ט בדעת התוס' – הוי ספק אם יש להתיר לאחר זמן) והטעם הוא דכל שבורר לאחר זמן הוי דרך ברירה הרגילה דהוא כבורר לאוצר, אלא דאם בורר אמ"פ וביד, א"א לחייב חטאת, דעכ"פ הוי שנוי ולכן לאחר זמן פטור אבל אסור, משא"כ כשבורר לאכול מיד – דאין דרך הבוררים לאכול מיד. ב. לתוס' רי"ד מותר **אפי' בנו"כ**, כל שבורר אמ"פ ולאלתר והפסולת למעלה, דבכה"ג לא הוי בכלל מלאכת בורר, אלא תולדה של מלאכת מרקד וא"כ לא הוי דרך ברירה, ולכן מותר בשינוי גדול וכדלעיל.

לסכום – ביד ולאלתר – מותר בין באמ"פ ובין בפמ"א.

ביד ולאחר זמן – באמ"פ – פטור אבל אסור, בפמ"א – חייב חטאת.

בנו"כ – לאלתר ופסולת למעלה – מותר.

לאלתר ופסולת למטה – חייב חטאת.

ד) שיטת ספר ההשלמה (שבת ע"ד) ע"פ גירסתו ברי"ף – וז"ל "נמצא

לפי הפירוש הזה דלא שרינן לאלתר אלא ביד, אבל לבו ביום אפי' ביד חייב, ובקנון ובתמחוי, לאלתר פטור אבל אסור, ובנפה וכברה לאלתר פליגי, ועוד יש לפרש וכי שרינן לאלתר, הני"מ בבורר אוכל מתוך פסולת ואפילו בתמחוי, ולבו ביום חייב חטאת, אבל בבורר פסולת פליגי אפילו לאלתר", **כלומר**, דמותר לבורר אמ"פ לאלתר אפי' בקנון ובתמחוי, והא דכתב דבקנון ובתמחוי פטור אבל אסור, מיירי בפמ"א.

ביסוד דבריו – ע"פ השיטות דלעיל, דהקובע ברירה אם הוא **דרך שינוי**, [דהרי ודאי לא מסתבר דבקנון ותמחוי ייחשב כדרך אכילה], ולבורר בקנון ובתמחוי בכ"ג לא הוי דרך ברירה גמורה דהוא רק פטור אבל אסור דחשיב שנוי קצת, **ולכן** – כל שבורר אמ"פ ולאלתר חשיב שפיר שנוי גדול להתיר אף בקנון ובתמחוי.

(ה) **שיטת הרא"ש מלוניל** [הו"ד בספר ההשלמה שם] – לאלתר מותר אפי' בפסולת מאוכל ובקנון ובתמחוי, והני"מ, בבורר בחיקו שאינה ברירה ממש, אך ברירה ממש כמו ברירת תבואה – אסור.

ביסוד דבריו – בדרך שנוי מותר וכדלעיל, וכל שהוא אינו ממש דרך ברירה (בחיקו) ועוד דהוא לאלתר – דמצטרפים לשנוי גדול. וכן בפמ"א או בקנין ובתמחוי דאינם דרך ברירה גמורה [דדרך ברירה הוא רק בנו"כ, או לאחר זמן] ולכן אף דהם תרתי לגריעותא – מותר.

המשותף לשיטות דלעיל, דהיסוד הקובע בהל' בורר הוא, אם הדבר נעשה **דרך שינוי** או לא.

(ו) **שיטת הר"ח** [שבת עד, א"ב] – מותר לבורר בדאיכא ג' תנאים –

א. אוכל מתוך פסולת, **ב.** ביד. **ג.** לאלתר. אך אם בורר אמ"פ ביד ולאחר זמן, או אם בורר פמ"א ואפי' ביד ולאלתר חייב חטאת, ואם בורר בכלים, **בקנון ובתמחוי** – פטור אבל אסור [לי"ע לענין ברירה בקנון ובתמחוי לאחר זמן – האם פטור אבל אסור ולפי"ז יד חמור טפי מקנון ותמחוי וכן משמע לכאוי מהרמב"ם לקמן, או שלאחר זמן – חייב חטאת] **בנפה ובכברה** – חייב חטאת.

לפי"ז – אביי לא חולק על האמוראים האחרים להלכה, אלא רק בפירוש הברייתא.

ביסוד דברי הר"ח י"ל – דהדבר תלוי באם הוא **דרך אכילה**, או **דרך ברירה**, ולכן, רק כשבורר אמ"פ, ביד ולאלתר – חשיב כדרך

אכילה, משא"כ כשבורר הפסולת מתוך האוכל, **הוי כתקון האוכל** שיהיה ראוי לאכילה וכדרך ברירה ממש, **וכ"כ הר"ח** [שם עד, ב] דמלאכת מחשבת אסרה תורה, והאי לאו מלאכת מחשבת היא, דלא קא מכון במלאכה אלא לאכילה בלבד.

וכ"כ הר"ן [שם דף לב, א בדפי הרי"ף] – דכל שבורר אוכל מפסולת ביד ולאחר, אינו אלא כמתעסק באכילה ולא עוסק במלאכה. וכן **בתוס'** **רא"ש** [שם ד"ה "וכי מותר"] – "דפחות משיעור הוי דרך אכילה ולא מקרי בורר".

[חזו"א [הל' שבת ס"י נ"ד ס"ק ב'] – לענין לבורר פסולת מתוך אוכל – מסתפק אם הא דאסור, הנ"מ בפסולת שאינו מחובר לאוכל דאפשר לו ליטול את האוכל כמו את הפסולת, ובכה"ג כשנוטל את האוכל הוי דרך אכילה וכשנוטל את הפסולת הוי דרך ברירה, אך כשהפסולת מחובר לאוכל וצריך להחזיק בשתי ידיו כדי להפרידן, לכאוי ליכא קפיידא אם מפריד את הפסולת מהאוכל, דהרי מחזיק אף את האוכל ועוסק בידיו גם באוכל, **ומסיק** – דאם דרך אכילה ליטול את הפסולת מותר לאלתר אף ליטול את הפסולת. נפ"מ – בעצמות קטנות שבתוך הדג – דא"א להפרידן אלא בשתי ידיו וכן כשהעצם דבוקה לבשר או לדגים וצריך לאחוז בשתי ידיו, וכנ"ל].

ז) שיטת הרמב"ן [שם סוד"ה ו"התניא"] – בעקרון, מסכים לשיטת הרי"ח והר"ן דלעיל, אך יסוד ההיתר שונה, דהא דמהני לבורר ביד, אמ"פ ולאחר – כיון שהוא **אוכל מה שבורר**, משא"כ בפסולת מתוך אוכל, שהרי אין דעתו לאכול מה שבירר ולפיכך חייב.

כלומר, לעומת **שיטת הר"ח** ודעימיה שהכל נחשב כדרך ברירה, א"כ בורר אמ"פ דהוי דרך אכילה, דההסתכלות היא על צד האוכל, **שיטת הרמב"ן** – דהדגש הוא על הפסולת וכל שלא נחשב כפסולת מהני.

לכאוי נפ"מ – אם שייך ברירה בשעת אכילה ממש.

דהרמב"ן [שם ד"ה "וכי"] לענין ברירה פחות מכשיעור, וז"ל – "שאין דרך ברירה בכך אלא כאוכל ומצא פסולת בחתיכה, שהוא אוכל ומפריש פסולת מתוך אוכל הוא שמותר", משמע לכאוי – דכל שהוא בשעת אכילה ממש, שעסוק באכילה ומיד מכניס האוכל לפיו, הוי בדרגת "לאלתר דלאחר", וה"ז כאילו מכניס את האוכל והפסולת לתוך פיו ומוציא את הפסולת דלא הוי כברירת פסולת מאוכל לכ"ע.

אך לפי שיטת הר"ח דתמיד הוי דרך ברירה אא"כ בורר אמ"פ, ולפי"ז אף שהוא בשעת אכילה, עדיין הוא בכלל ברירת פסולת מאוכל, ועדיין נשאר על זה שם של מלאכת בורר.

וכן **בבאור הלכה** (סי' שייט סי"ע די ד"ה "הבורר") – מביא בשם ספר ברכי יוסף דנח' בענין זה – מהר"י אבולעפיא שמתיר, ומהר"ט צהלון שאוסר, והבה"ל מביא דהראשונים נח' בענין זה, מצד אי – הרמב"ן דמתיר וכדלעיל, ומצד ב' – **שו"ת הרא"ש** דאוסר, והרי ראינו לעיל **ששו"ת הרא"ש** הולך בדרכו של הר"ח לחלק בין דרך אכילה לדרך ברירה, ולפי האמור לעיל, אמנם לשיטתם יש לאסור בנד"ד.

אלא דעדיין יש לעיין – דהרי הוכחת הבה"ל ששו"ת הרא"ש אוסר – מזה שבמים שיש בהם תולעים, התיר לסגן בשעת השתיה ע"י מפה, וטעמו דמה שמעכב בשעת השתיה את הפסולת שלא ייכנס לתוך פיו, אין זה מעין מלאכה, ואם הרא"ש היה סובר כרמב"ן, הו"ל הטעם **שבשעת אכילה** אין איסור לבורר פסולת מאוכל, אע"כ שהרא"ש חולק.

ולכאוי יש לדחות דהרי הרא"ש מדבר על ברירה במפה – דחשיב בורר **בכלי**, וברירה בכלי אינה מועילה לכ"ע אף בשעת אכילה, ולכן נזקק הרא"ש לטעם אחר, אך אה"נ דיודה להרמב"ן דכל ברירה ביד בשעת אכילה מותר ואפי' בפמ"א.

אמנם, **בספר פני אריה** – חולק על ההסבר הנ"ל בדעת הרמב"ן, וס"ל דאף להרמב"ן אין להתיר לבורר פמ"א בשעת אכילה, שהרי הרמב"ן אזיל בשיטת הר"ח לענין שיעור לאלתר – דהוא מה שמיסד על השולחן באותה סעודה, ומקורו בירושלמי, ובירושלמי מיירי, שבורר כל גרגיר ונותן לתוך פיו, ובכא"פ הר"ח אסר בכה"ג לבורר פמ"א, והא דהרמב"ן התיר בשעת אכילה – מיירי כשכבר התחיל לאכול את החתיכה, ובאמצע אכילתו מצא פסולת בחלק שעדיין לא אכל, דרק בכה"ג מותר להוציא את הפסולת מהאוכל, דכיון שעסוק באכילה אין על זה שם מלאכת בורר, אך קודם התחלת הסעודה אף שהוא מיד מתחיל לאכול לא מהני.

ובחזו"א [הלי שבת סי' נ"ד ס"ק א'] – חולק אף הוא על ההסבר הנ"ל ברמב"ן והוא מרחיק לכת אף יותר מהפני אריה וס"ל דאף שהוא כבר באמצע האכילה אין להתיר אפי' להרמב"ן לבורר הפסולת מהאוכל, דאי אפשר לחלק בין לחלק בין חתיכה גדולה לקטנה ובין לאלתר של רגע

לאלתר של שעה, והרמב"ן מיירי כשהכניס את החתיכה לתוך פיו והוציא מתוך פיו את הפסולת דבכה"ג ודאי דמותר לכ"ע.

ח) שיטת הרמב"ם (הלי שבת פ"ח ה"י י"ב"י"ג) – כנ"ל **בשיטת הר"ח**, וכ"כ **המ"מ** (שם) – "דברי רבינו ז"ל בדינים אלו הם כפירוש ר"ח ז"ל", אלא דמהרמב"ם משמע דבקנון ובתמחוי פטור אבל אסור אפי' לאחר זמן, ולפי"ז – לאלתר – ביד עדיף טפי מקנון ותמחוי, לאחר זמן – בקנון ותמחוי עדיף טפי, ו**בהסבר הדברים** – אג"ט [מלאכת מרקד סי' ד' ס"ק ו' בהג"ה] – הרמב"ם אזיל בשיטת **התוס' רי"ד** דכל שנותן בכלי חשיב כברירת פמ"א, והרי בפמ"א לא מהני לאלתר, ובכא"פ בקנון ובתמחוי פטור אבל אסור, וא"כ ה"ה לאחר זמן דמאי שנא, **כלומר**, דקנון ותמחוי חשיב כבורר בשינוי קצת דאין דרך לברור בהם, ועדיף מיד – דדרך לברור ביד, שהרי בפסולת מתוך אוכל חייב חטאת, ועוד, **שרש"י** במשנה שבת עג, א כתב "הבורר פסולת בידיו" – משמע דעיקר ברירה היא ביד, והא דאלתר – עדיף טפי ביד, משום שביד יכול לברור האוכל מהפסולת ועוד שאוכל מה שבורר, משא"כ בקנון ובתמחוי דהוא כבורר פסולת מאוכל ואינו אוכל מה שבורר.

ביסוד דברי הרמב"ם – לכאוי הרמב"ם אזיל **בשיטת הר"ח** ודעימיה לחלק בין דרך אכילה לדרך ברירה וכ"כ בספר **שביתת השבת**, אך בספר **קריית מלך רב** ס"ל בדעת הרמב"ם דהוא מצד **דרך שינוי** – דהוי **תרי שינוי**, דהא דאוכל מתוך פסולת לאלתר מותר – כיון דאיכא תרתי לטיבותא – א. אמ"פ דאין זה דרך ברירה, ב. לאלתר, דהוי תרי שנוי גמורים, משא"כ פסולת מתוך אוכל, דהוא דרך ברירה ולכן אף שבורר לאלתר – חשיב כחד שינוי ולא מהני [ולכאוי מדוע יד לא חשיב שנוי, ואולי י"ל דיד הוי דרך ברירה וכנ"ל ברש"י במשנה שבת ע"ג דלעיל, אלא דרק בהצטרף לאמ"פ הוי שנוי ולכן צריך שנוי נוסף להוי שנוי גמור].

וכן אם איכא ג' שנויים שאינם גמורים – מותר, ולפי"ז מקשה **הקמ"ר** דמדוע הרמב"ם אסר לברור בקנון ובתמחוי אמ"פ ולאלתר והרי איכא ב' שנויים גמורים – אמ"פ ולאלתר, ועוד שקנון ותמחוי הוא שנוי קצת, **ולכאוי יש לתרץ** ע"פ האג"ט, דהרמב"ם אזיל בשיטת התוס' רי"ד דכל ברירה בכלי חשיב כברירת פמ"א וליכא תרי שנוי.

ט) שיטת הרשב"א – **[עבודת הקודש** בית מועד, השער הראשון אות

ה' – "הבורר אוכלין ביו"ט לא יברור בנפה ובכברה, לפי שזו ברירה גמורה ואסורה אפי' ביו"ט, אבל בורר הוא כדרכו בחיקו בקנון ובתמחוי, שאין כאן אפי' בשבת אלא משום שבות, וביו"ט לא גזרו משום צורך אוכל נפש, וכשהוא בורר, נוטל אוכל ומניח את הפסולת, או פסולת ומניח את האוכל... אימתי התירו לברור, כשבורר ואוכל, או כשבורר ומניח לאכול לאלתר, אבל אם בורר והניח לבו ביום, הרי זה כבורר לאוצר ובשבת חייב חטאת, ולפי' אפי' ביו"ט אסור" (הרשב"א לשיטתו שכל דבר שבשבת חייב, ביו"ט אסור), וכן **ברשב"א** (שם אות ח') – "נפל צרור או קיסם בתוך הקמח, יש מי שהורה שאסור ליתלן ביד, לפי שזה כבורר ולא יראה לי כן, אלא מותר ליטול ביד, שכל **שעושה ביד אינו אלא כבורר כלאחר יד** ולא אסרו אלא בנפה וכברה". **כלומר, לאלתר וביד** – אין חילוק בין אמ"פ לפמ"א ואפי' פמ"א מותר, [ולכאוי' יש להקשות על הרשב"א מהגמי' שבת ע"ד – דלחזקיה לענין בורר תורמוסין משמע שפמ"א חייב, **ומתוך החיי אדם** [בנשמת אדם הלי' שבת כלל ט"ז] – דחזקיה דתורמוסין ס"ל כרב המנונא, אך אביי חולק עליו וס"ל דאין חילוק בין אמ"פ לבין פמ"א, ועיין לקמן בהסבר **האג"ט**, ולפי"ז אביי לא חולק על רב המנונא ולק"מ מהא דתורמוסין – דהוא דבר שדרך ברירתו ביד ולכן אף לאביי בפמ"א חייב] **לאחר זמן** – בכל גונא חייב חטאת. **בכלים** ואפי' לאלתר – בקנון ובתמחוי פטור אבל אסור, בנו"כ – חייב חטאת.

לפי"ז א. לכאוי' אביי מסכים לדעת רב יוסף בחילוק בין יד לכלים, אך חולק על רב המנונא, שהרי רב המנונא מחלק בין אמ"פ לפמ"א וא"א להעמיד את ר"ה בלאחר זמן וכמו האוקמי' בדעת התוס' דלעיל, דהרי להרשב"א לאחר זמן, אפי' באמ"פ חייב חטאת, אע"כ דמיירי לאלתר, והרי להרשב"א בדעת אביי אין חילוק בין אמ"פ לבין פמ"א ומותר בכ"ג.

ב. אג"ט [מלאכת בורר סעי' א' ס"ק כז] "יש לחלק בין דבר **שדרך ברירתו בכלי**, כגון תבואה וקטניות, ובכה"ג כל שבורר **ביד** הוי **שינוי קצת** ובצרוף **לאלתר** חשיב **שנוי גמור** ומותר – ואפי' בפמ"א ובזה מיירי אביי, משא"כ בדבר **שדרך ברירתו ביד** כגון ב' מיני אוכלין השוין בכמותן דיכולים להתברר דוקא ביד ולא בכלי, ובכה"ג חשיב ברירה ביד כאב מלאכת בורר ולכן בפמ"א – חייב, אך באמ"פ דהוי שנוי קצת ובאם הוא לאלתר – הוי שנוי גמור ומותר – ובזה מיירי רב המנונא וליכא מח'.

ולפי"ז – הרשב"א שאינו מחלק בבורר לאלתר וביד, בין אמ"פ לבין פמ"א – הנ"מ בדבר שדרך ברירתו בכלי, אך בדבר שדרך ברירתו ביד – בפמ"א – חייב, באמ"פ ולאחר – מותר.

ניסוד הדברים – לכאוי מתוך שהרשב"א לא חילק בין אמ"פ לפמ"א משמע שהקובע הוא אם הדבר נעשה בדרך שינוי או לא ומשום כך, כלל שקיים שינוי גמור מהני אפי' בפמ"א [והא דבנו"כ חייב ואפי' באמ"פ ולאחר – דיש לחלק בין פעולה שהיא עיקר מלאכת בורר ובה אין חילוק בין לאלתר לבין לאחר זמן וכגון – בנו"כ, משא"כ ביד, דאין זה עיקר המלאכה, וכנ"ל מדויק בדברי הרשב"א [שם אות ח'] – דביד הוי כלאחר יד, ולכן כל שיש שנוי גמור מותר אפי' בפמ"א ועיין עוד לקמן בהרחבה בהסב"ל בשיטת הטור שהוא הולך בדרכו של הרשב"א], וכך גם משמע מהאג"ט דלעיל דחילק בין אם הדבר נעשה דרך שנוי קצת, או שנוי גמור.

אלא דלכאוי צ"ע – דמהרשב"א [שו"ת ח"ד סי' ע"ה] מוכח דלא כהבנה דלעיל, דז"ל הרשב"א (שם) – "מסתברא דהא דפריס סילקא, דוקא במחתך דק דק כדי לאוכלו למחר, או אפי' לבו ביום ולאחר שעה, לפי שדרכו של סילקא לחתכו דק דק בשערב בשולו, וכל שדרכו בכך ומניחו לאחר שעה חייב, אבל לאוכלו מיד – מותר, שלא אסרו על אדם לאכלו מאכלו חתיכות גדולות או קטנות, דכענין שאמרו (שבת ע"ד, א) לענין בורר – היו לפניו שני מיני אוכלין, בורר ואוכל בורר ומניח וכו', דאלמא כל שאוכל לאלתר כדרך שדרכן של בני אדם לאכול, אע"פ שיש באותו צד בעצמו חיוב חטאת כשמניח לאחר זמן ואפי' לבו ביום – מותר, וה"נ כותיה".

משמע לכאוי – שהיסוד הקובע אם מותר או לא הוא, אם נעשה "כדרך שדרכן של בני"א לאכול" – כלומר אם הוא דרך אכילה או לא ולא משום שנוי, ועוד – שהרי הרשב"א השווה מבורר לטוחן שבשניהם מותר לאלתר – ומה שייך בטוחן דק דק לאלתר דרך שינוי, אע"כ שהטעם הוא משום שבשניהם הוא דרך אכילה ולכן מותר.

ולכן צ"ל – אפשרות א' – אה"נ דיש סתירה ברשב"א, ולפי הרשב"א (בשו"ת) שהוא דרך אכילה – רק באמ"פ מותר, אך בפמ"א דאינו דרך אכילה וחייב [ועפ"ז ייצא, דלפי כל הפוסקים דהטעם משום דרך אכילה – יהיה מותר רק באמ"פ ולא מפמ"א], משא"כ לפי

הרשב"א (בעבודת הקודש) זהו **דרך שנוי** – ואף בפמ"א מותר וכדלעיל.

אפשרות ב' – אף **להרשב"א** (בעבודת הקודש) טעמו משום **דרך אכילה** [ודלא לכאוי כפי שהבין האג"ט ברשב"א], ולא תקשי דמה שייך בפמ"א דרך אכילה, וי"ל – שכל פעולה ביד שהיא סמוך לאכילה – הפעולה מתייחסת לאכילה, דכל הקשור לאכילה חשיב כדרך אכילה ואפי' בפמ"א, משא"כ לבו ביום – הפעולה מתייחסת לברירה וחיוב, **כלומר לפי"ז** – הרשב"א הרחיב את המושג **דרך אכילה**, דבנגוד לפוסקים האחרים דס"ל דבדרך אכילה מהני רק בבורר אמ"פ, אך בפמ"א הוא כמתעסק במלאכה ולא באכילה, הרשב"א חולק וסובר שכל שהוא סמוך לאכילה נחשב כדרך אכילה וכדלעיל.

(ו) **שיטת הטור** – [ריש סי' שי"ט] – "וכיצד הוא בורר, אם יש יותר טורח בברירת האוכל יותר מברירת הפסולת בורר כדרכו לזרוק הפסולת, ואם יש יותר טורח בברירת הפסולת כגון שהוא דק, נוטל אוכל ומניח הפסולת, וכל זה כשהאוכל מרובה על הפסולת בכמותה... אבל אם כמות הפסולת מרובה אסור אפילו לטלטלו שהאוכל בטל ברוב הפסולת", והקשה **הדרישה** שם ס"ק ב' וכן **רע"א** – דמה הטור הכניס את גורם הטרחה, והרי הדין למעט בטרחה נאמר ביו"ט בלבד ולא בשבת, אמנם **הב"י** (שם) נקט בדעת הטור דאין חילוק בין שבת ליו"ט בדין זה.

וביישוב דעת הטור י"ל – שהטור סובר כהרשב"א שאין חילוק בין בורר אמ"פ לבין בורר פמ"א, אלא דיש רק בעית טרחה ובזה ימעט, כלומר, דמצד א' הטור כהרשב"א אלא דבנגוד לרשב"א דמותר תמיד ללא קשר לענין הטרחה, הטור ס"ל דהטרחה הוא הגורם הקובע.

אלא דלפי"ז – דלטור אין משמעות להבדל בין פמ"א לאמ"פ והקובע הוא הטרחה, **א"כ קשה** – מה הטור מביא את המקרה של חזקיה בתרמוס שהוא נחשב כפמ"א, וכן מדוע הביא את הדין דהיו לפניו ב' מיני אוכלין שמה שאינו רוצה זה פסולת – למאי נפ"מ והרי רק הטרחה קובעת?.

ולכן י"ל – **אג"ט** [שם ס"ק כ"ח] – ע"פ החילוק דלעיל בדעת הרשב"א – בין דבר שדרכו לברור בכלי, לדבר שדרכו לברור ביד, דבדבר שדרכו לברור בכלי, דאם בורר ביד הוי שנוי ולכן אפי' פמ"א מותר ונשאר רק גורם הטרחה ובזה מיירי הטור בריש דבריו, אך בדבר שדרכו לברור

ביד – כגון ב' מיני אוכלין וכן בתורמוסין שהברירה לאחר שליקה והאוכל מתרכז מאד, וז"ל רש"י (שם עד, ב ד"ה "מסרח") בשם רבינו הלוי – "ואי שקילי ליה מסרח כשנטלו נימוח בין אצבעותיו ונמאס", ובכה"ג א"א לברור בכלי אלא ביד – ולכן יש לחלק בין אמ"פ דהוי שנוי ומותר, לבין פמ"א דהוי דרך ברירה וחייב, ולפי"ז מובן מדוע הטור הביא את המקרים של תורמוסין ובי מיני אוכלין, דבהם ודאי שייך שפיר החילוק בין אמ"פ לבין פמ"א וכדלעיל.

והא דס"ל להטור דכל שדרכו לברור בכלי, מותר לברור ביד – אין הכונה שביד אין מלאכת בורר, שהרי הטור עצמו כתב דלבו ביום – חייב אפי' באמ"פ וביד, אלא דיסוד החילוק הוא בין פעולה שהיא "עיקר" מלאכת בורר, כגון בנו"כ, ובזה אין הבדל בין לאלתר לבין לבו ביום, משא"כ ביד דאין עיקר המלאכה ביד ולכן סמוך לאוכל הפעולת מתייחסת לאכילה, ולבו ביום זה מתייחס לברירה וחייב, אך בדבר שדרכו לברור ביד – בכה"ג חשיב "עיקר" מלאכת בורר אף ביד ולכן בפמ"א חייב וכנ"ל בשיטת הרשב"א דלעיל.

לסכום – קיימות שיטות שונות בין הראשונים בהבנת הסוגי בגמי שבת עד והנפ"מ להלכה, אלא דישנן בי גישות מרכזיות בהגדרת מלאכת בורר – א. אם הוא דרך שנוי או דרך ברירה. ב. אם הוא דרך אכילה או דרך מלאכה.

ישנם כמה נפ"מ בין היסודות הנ"ל.

א. רמ"א [סוסיי שכי"א] – "אסור לקלוף שומים ובצלים כשקולף להניח, אבל לאכול לאלתר שרי". ובמ"א (שם ס"ק ל') – דהאיסור משום בורר, ולכאוי הנ"מ לפוסקים המחלקים בין דרך אכילה לדרך מלאכה וא"כ כל שהוא לאלתר, חשיב שפיר דרך אכילה ומותר, אך לפוסקים דמצד דרך שינוי – וכי איזה שינוי יש במעשה הקילוף, וכ"כ בספר שביתת השבת [מלאכת בורר ס"ע א' ס"ק ב'], ומכאן הוכחה שהרמ"א אזיל לפי הפוסקים דהוא דרך אכילה.

ודלא כחיי אדם [הו"ד לעיל] דהרמ"א חשש לחומרא לדעת התוס', דא"כ הו"ל לחוש לחומרא אף בנד"ד.

ב. רמ"א [סי' שכי"א ס"ע י"ב] – דעל דברי השו"ע דהחותר הירק דק דק חייב משום טוחן, כתב הרמ"א "וכל זה לא מיירי אלא לחתוך ומניח, אבל אם לאכלו מיד הכל שרי מידי דהוי אבורר לאכול מיד דשריי ומקור

דין הרמ"א הוא **משו"ת הרשב"א** הו"ד לעיל בשיטת הרשב"א וכן **בר"ן** (שבת לב, א) הביא את הרשב"א הנ"ל. לעומת זאת **בשלטי הגבורים** (שם ס"ק ג'), הביא את הרשב"א הנ"ל והקשה עליו וז"ל – "ותמיהני עליו דכיון דהאיסור הוא משום טוחן, מה לי טוחן לבו ביום או לאלתר, ואל תשיבני מברירה, שהתירו לברור כשרוצה לאכול לאלתר, דהתם טעמא דבכה"ג שהתירו לא הוי ברירה", וי"ל דהמח' תלויה בשיטות דלעיל, שו"ת הרשב"א והר"ן וכן הרמ"א ס"ל דהדבר תלוי אם הוא **דרך אכילה** ולכן אף בטוחן דק כיון שהוא לאלתר חשיב שפיר דרך אכילה ומותר, אך שלטי הגבורים אזיל בשיטת התוס' ודעימיה דבורר מותר אם הוא **דרך שינוי** וא"כ הנ"מ **בבורר** שלא עושה בדרך הברירה חשיב שינוי, אך **בטוחן** דק דק, איזה שינוי יש ולכן חייב ואפ"י לאלתר.

וכ"מ **מהגר"א** [סי' שכ"א ס"ק כ"ז] לענין קולף לאלתר דמותר דציין לסעי' י"ב לענין טוחן לאלתר, דמותר משום הטעם דלעיל דהוא **דרך אכילה**.

ג. **רמ"א** [סי' שמ סעי' ג'] – "אסור לשבור עוגה שכתוב עליה כמין אותיות אע"פ שאינו מכוין רק לאכילה דהוי מוחק".

ובט"ז [שם ס"ק ב'] – "ולא הבנתי זה דהא אפ"י במקום שיש אב מלאכה כגון בורר, אין שייך במקום אכילה כיון שהוא עושה כן **לצורך אכילה** כמש"ל, וכן בטוחן, כ"ש בזה שהוא מקלקל כיון שאין מוחק ע"מ לכתוב, וכל המקלקלים פטורים למה יהיה אסור דרך אכילה", משמע דלפי הט"ז – ההיתר במוחק משום שהוא **דרך אכילה** וכמו בורר וטוחן, אבל מצד **דרך שנוי** ודאי דאין להתיר למחוק האותיות דאיזה שנוי יש בכך וכדלעיל.

חזו"א [הלי שבת סי' ס"א ס"ק א'] – חולק על הט"ז, דיש לחלק בין בורר וטוחן לבין מוחק וז"ל – "**דאכילה התמידית** היא דרך **ברירה** ודרך **טחינה** ולא חייל עליה שם עובדא ועמל מלאכה והלכך אף במכין סמוך לסעודה לאו טוחן ולא בורר הוא אלא נטפל לאכילתו, אבל אין אכילה התמידית דרך מחיקה, ומלאכת מחיקה שפיר מלאכה היא דרך אכילה וכ"ש במשבר אפ"י סמוך לסעודה", ומובא **בהר צבי** בהסבר הדברים, דשאני בורר וטוחן, דא"א כלל לאכול בלא לברור או לטוחן [אמנם בטחינה אין תמיד חיוב **הלכתי** כגון בטוחן אחר טוחן, עכ"פ מהצד **המעשי** – תמיד עושה מעשה טחינה] – ולכן כל שבורר או טוחן לאלתר חשיב שפיר **דרך אכילה**, משא"כ **במוחק** – דלא בהכרח

שהמחיקה תהיה קשורה לאכילה – שהרי יכול לאכול בלא למחוק ולכן כל שמוחק הוי דרך מלאכה ולא דרך אכילה.

לסכום – נמצנו למדים ששתי השיטות המרכזיות בהגדרת מלאכת בורר – דרך אכילה או דרך שינוי, נח' בין לקולא ובין לחומרא, דמצד א' – לענין מלאכת בורר גופא – הדעות שהוא מצד דרך שנוי מקילין טפי בין בברירת פמ"א (מלבד הרשב"א דלצד שהוא סובר דרך אכילה ובכא"פ לא מחלק בין אמ"פ לפמ"א) ובין בברירה בשאר כלים, אך לענין שאר מלאכות – הדעות שהוא מצד דרך אכילה מקילין טפי וכדלעיל.